

Стуконог Я.*

ПРОБЛЕМИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ГАЗОВОГО РИНКУ ЄС

Перші рішення про лібералізацію газових ринків було прийнято в Європі ще в 1998 р. (Перша газова директива ЄС - Directive 98/30/CE від 22.06.98 р.), а результатом реформ, що почалися в липні 2004 р., стало право вільного вибору постачальника газу для всіх промислових споживачів (Друга газова директива ЄС - Directive 2003/55/EC від 26.06.98 р.).

Метою цього етапу було забезпечити гарантії однакового доступу до розподільних мереж усіх постачальників, і з 1 липня 2007 року право вибирати найбільш вигідного постачальника природного газу для своїх потреб одержали всі громадяни країн ЄС (виняток становлять лише країни Балтії, а також ті країни ЄС, які недавно почали користуватися природним газом).

Таким чином, на сьогодні всі великі і середні європейські підприємства, які працюють у сфері розподілу природного газу, значною мірою є незалежними від «материнських» компаній і можуть реорганізуватися в незалежних юридичних осіб. Відповідно до нових умов, нові гравці одержують прямий доступ як до місцевих споживачів, так і до внутрішньої газотранспортної мережі та потужностей зберігання.

Реформування ринку газу в Європі мало на меті знизити ціни для споживачів газу та залучити інвестиції в його видобування та розбудову газотранспортної системи. Досягти таких результатів планувалося шляхом збільшення конкуренції в сфері видобування, збуту та забезпечення безумовного доступу третіх сторін (ДТС) до газотранспортної та газорозподільної систем.

Перші ж кроки з лібералізації показали, що, не дивлячись на бажання Єврокомісії використувати термін «єдиний ринок», в реальності європейський ринок через історичні особливості розвитку складається з сукупності відокремлених регіональних ринків, для об'єднання яких потрібно подолати певні перешкоди. Наприклад, такі як: відсутність єдиної системи управління потоками газу в умовах лібералізованого ринку, відсутність єдиної системи оплати за доступ до газопроводів третіх сторін, технічні відмінності в газових мережах країн ЄС та ін.

Дерегулювання ринку газу відбувалось в умовах активної протидії цьому газових компаній, бо об'єктивно передумови для змін всередині галузі не визріли, тобто, дії, спрямовані на лібералізацію ринку газу, носили революційний, а не еволюційний характер. Рішення Єврокомісії про запуск процесу лібералізації газових ринків ЄС мало політичний характер і не враховувало таких проблемних питань як податки, системи оплати, поведінка постачальників тощо. Практика свідчить, що газовий ринок важко вмістити в подібні схеми — він ніколи не базувався на біржовій торгівлі, його основу складають стійкі довгострокові зв'язки, а його головна особливість - тяжіння учасників ринку до вертикальної інтеграції за довгостроковими контрактами, тобто, саме те, що намагалася подолати Єврокомісія.

* аспірантка кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: професор Вергун В.А.

Навіть за повної та вільної конкуренції на газовому ринку не можна гарантувати розвиток торгівлі газом: покупці можуть не виявляти бажання придбати газ у нового постачальника, а постачальники можуть не виходити на нові ринки, що і сталось в частині країн Європейського Союзу.

Ці висновки підтверджуються аналізом ситуації на лібералізованих ринках США та Великобританії.

Зокрема, досвід поступового реформування газової галузі в Великобританія показав, що на початку реформ ціни на газ для споживачів насправді стали нижчими. При цьому незалежні постачальники пропонували газ на 10-20% дешевше, ніж экс-монополіст - компанія British Gas. Головними причинами початкового успіху було перевищення пропозиції газу над попитом та наявність вільних газотранспортних потужностей. Але в подальшому внутрішня пропозиція зменшилася, що в результаті посилення конкуренції між споживачами газу призвело до зростання цін. Крім того, результатом розвитку спотової та ф'ючерсної торгівлі газом стала втрата стимулів для довгострокового інвестування, як наслідок, заморожування багатьох важливих інфраструктурних проектів.

На світовому рівні продовжуються досить гострі дискусії навколо всіх цих процесів. Наприклад, дискусію викликає вимога директиви ЄС створити такий внутрішній ринок газу, який міг би «сприяти об'єднанню газопроводів у єдину мережу і забезпечити експлуатаційну сумісність систем, зокрема, за якістю газу, технічними стандартами і пропускною спроможністю». Як свідчить практика, прагнення створити єдину газову мережу між європейськими країнами викликає протидію з боку газових компаній і призводить до їх об'єднання.

Крім цього, істотною проблемою залишається структура власності газорозподільних мереж і нестача передавальних потужностей на кордонах між країнами. Так що, навіть для країн з усталеними традиціями розвитку ринкової економіки відповідність критеріям ЄС є досить складним питанням.

У цілому результатом «лібералізації» ринку газу Європи стало створення декількох великих транс-європейських енергетичних компаній, що монополізували не тільки газові, але й електроенергетичні активи.

Література

4. Eni Annual Report 2008. - Ordinary Shareholders' Meeting of April 29 and 30, 2009, p.6.
5. International Energy Outlook 2009.- EIA, Office of Integrated Analysis and Forecasting U.S. Department of Energy (DOE/EIA-0484), 2009, Washington, DC 20585.
6. Key World Energy Statistics 2009. - International Energy Agency 9, rue de la Federation 75739 Paris Cedex 15.
7. Звіт за договором №15-09 від 14.07.2009 р. «Моніторинг та аналіз основних питань розвитку світового нафтогазового комплексу за III квартал 2009р.».
8. Илларионов А. «Газовые цены» // Alllarionov Live Journal.com, 14.01.09.